

nonnisi post ejus concubitum dormire potuisse. Quasi vero, ut omitam tempus quo accurabantur, ut supra dixi, ad voluptatem regiam corpora foeminarum, non potuerit Deus, priusquam conveniret, eum mergere in somnum, et admonere per somnium.

3°. Dicam quod factum est in Mauritania Sitifensi. Neque enim Deus sanctorum Patrum, non ipse est etiam Deus noster. Vidum in proposito continentiae constitutum Celticchius quidam catechumenus juvenis rapuit, ut haberet uxorem. Antequam concumberent, pressus somno et territus somnio, Sitifensi episcopo eandem vehementissime requirenti, revocavit intactam. Vivunt adhuc de quibus loquor. Ille baptizatus et ipso in se facto miraculo conversus ad Dominum, ad episcopatum venerabili probitate pervenit, illa in sancta viduitate persistit.

4°. Quid autem dixerim contra Faustum Manichæum; cum calumniaretur patri Abrahæ, quod uxorem suam duobus regibus ad concubitum venditasset, indicant quæ subjeci: Quod autem justum, inquam, et fidelem virum matrimonii sui infamissimum nundinatorem appellans, avaritiæ ac ventris causa duobus regibus, Abimelech ac Pharaoni, diversis temporibus Saram conjugem suam sororem mentitum, quia erat pulcherrima, in concubitum asserit venditasse; non ore veridico a turpitudine separata honestatem, sed ore maledico totum vertit in crimen. Hoc enim Abrahæ factum lenocinio simile videtur, sed non valentibus ex illius æternæ legis lumine a peccatis recte facta discernere, quibus et constantia, pertinacia videri potest; et virtus fidei, vitium putatur audaciæ; et quæcumque similiter obijciuntur quasi non recte agentibus a non recte cernentibus. Neque enim Abraham flagitio consensit uxoris, ejusque vendidit adulterium: sed

Ex lib. xxxi contra Faustum, cap. 33.

sicut illa famulam suam non libidini mariti permisit, sed officio generandi ultro intulit, nequam turbato ordine naturali, ubi ejus potestas erat jubens potius obediens, quam cedens concupiscenti; sic et ipse conjugem castam, et casto corde sibi coherentem, de cujus animo, ubi pudicitiae virtus habitat, nullo modo dubitabat, tacuit uxorem, dixit sororem, ne se occiso ab alienigenis atque impiis captiva possideretur; certus de Deo suo, quod nihil eam turpe ac flagitiosum perpeti sineret. Nec eum fides ac spes fefellit. Namque Pharaon territus monstris, multisque propter eam malis afflicto, ubi ejus csse uxorem divinitus didicit, illesam cum honore restituit. Abimelech autem somnio commonitus et edoctus, similiter fecit.

QUESTIO VIII. — 1°. « Novissime exponendum poscitur de spiritu Dei qui superferebatur super aquam. Quidam enim asseverant, inquit, Spiritum sanctum¹, alii mundanum spiritum dicunt, dicentes quia non potuit historiographus cum creaturis enumerare creatorem, nec huic locum aliquem deputare, qui ubique sit totus, cum Patre videlicet atque Filio. »

2°. Quid ergo istorum ego senserim, ex primo libro eorum quos de Genesi duodecim, sicut potui, non secundum allegorias, sed secundum rerum gestarum fidem scripsi, in hoc opusculum transtuli²: Inest, inquam, Deo benignitas summa et sancta et justa, et quidam, non ex indigentia, sed ex beneficentia, veniens amor in opera sua. Propterea priusquam scriberetur, « Dixit Deus: Fiat lux³; » præcessit Scriptura, dicens, « Et spiritus Dei » superferebatur super aquam. » Quia sive aquæ nomine appellare voluit totam corporalem materiam, ut eo modo

¹ Gen. 1, 2. — ² Ex lib. 1 de Genesi ad Litt. cap. 5 et seqq. — ³ Gen. 1, 3.

insinuaret unde facta et formata sint omnia, quæ in suis generibus jam dignoscere possumus; appellans aquam, quia ex humida natura videmus omnia in terra per species varias formari atque concrecere: sive spiritalem vitam quamdam ante formam conversionis quasi fluitantem; superferebatur utique Spiritus Dei: quia subjacebat scilicet bonæ voluntati creatoris, quidquid illud erat, quod formandum perficiendumque inchoaverat; ut dicente Deo in Verbo suo, « Fiat lux; » in bona voluntate, hoc est, in beneplacito ejus, pro modo sui generis maneret quod factum est. Et ideo rectum est quod placuerit Deo, Scriptura dicente, « Et facta est lux. Et vidit Deus lucem » quia bona est. » Ut quemadmodum in ipso exordio inchoatæ creaturæ, quæ cœli et terræ nomine, propter id quod de illa perficiendum erat, commemorata est, Trinitas insinuat creatoris: (nam dicente Scriptura, « In principio fecit Deus cœlum et terram, » intelligimus Patrem in Dei nomine, et Filium in principii nomine, qui non Patri, sed per se ipsum creatæ primitus, ac potissimum spiritali creaturæ, et consequenter etiam universæ creaturæ principium est; dicente autem Scriptura, « Spiritus » Dei superferebatur super aquam, » completam commemorationem Trinitatis agnoscimus:) ita et in conversione atque perfectione creaturæ, ut rerum species digerantur, eadem Trinitas insinuetur; Verbum Dei scilicet, et Verbi Generator, cum dicitur, Dixit Deus; et sancta Bonitas, in qua Deo placet quidquid ei pro suæ naturæ modulo perfectum placet, cum dicitur; « Vidit Deus quia bonum » est. »

3°. Sed cur commemorata prius, quamvis imperfecta creatura, postea commemoratur Spiritus Dei, prius dicente Scriptura, « Terra autem erat invisibilis et incomposita, » et tenebræ erant super abyssum: » ac deinde inferente,

» Et spiritus Dei superferebatur super aquam¹? » An quoniam egenus atque indigus amor ita diligit², ut rebus quas diligit subjiciatur, propterea cum commemoraretur Spiritus Dei, in quo sancta ejus benevolentia dilectioque intelligitur, superferri dictus est? ne faciendæ opera sua, per indigentiam necessitatem potius, quam per abundantiam beneficentiæ Deus amare putaretur. Cujus rei memor Apostolus dicturus de charitate, supereminentem viam demonstraturum se ait. Et alio loco, « Supereminentem, » inquit, scientiæ charitatem Christi³. « Cum ergo sic oporteret insinuari Spiritum Dei, ut superferri diceretur, commodius factum est, ut prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur: non autem loco, sed omnia superante ac præcellente potentia.

QUÆSTIO V. — 1°. Jam nunc illud quod disserendum distuleram, paulisper intende. Quæris enim quare dixerit Dominus, nimirum præscius futurorum, « Elegi David » secundum cor meum, cum talia tantaque ipse homo » commiserit⁴. »

2°. Quod quidem, si de ipso David, qui reprobato Saule et extincto fuit rex Israël, dictum intelligamus; magis quia Deus præscius futurorum est, prævidit in eo tantam pietatem tamque veracem pœnitentiam, ut esset in eorum numero, de quibus ipse dicit: « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt » peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum⁵. » Cum ergo præsciret eum Deus peccaturum, et peccata sua pia humilitate et sincera pœnitentia deleturum, cur non diceret: « Inveni David secundum cor » meum; » cui non erat imputaturus peccatum tam multa bona facienti, et cum tanta pietate viventi, et ipsa pietate

¹ Gen. 1, 3. — ² 1 Cor. xii, 31. — ³ Ephes. iii, 19. — ⁴ Act. xiii, 22. —

⁵ Psal. xxxi, 1.

pro peccatis suis sacrificium contriti spiritus offerenti? Propter hæc omnia verissime dictum est, « Inveni David » secundum cor meum. » Quia licet secundum cor Dei non esset, quod ille peccavit: tamen secundum cor Dei fuit, quod pro peccatis suis congrua pœnitentia satisfecit. Hoc solum ergo in illo secundum cor Dei non fuit, quod illi Deus non imputavit. Hoc itaque ablato, id est, non imputato, quid remansit, nisi unde verissime diceretur: « Inveni David secundum cor meum? »

3º. Si autem hoc prophetice dictum de Christo velimus accipere, nullus nodus quæstionis occurret; nisi forte ut quæratur a nobis, quomodo Christum recte isto nomine vocare potuerit. Sed respondemus propter semen David, ex quo carnem Christus assumpsit. Nec sine exemplo rationem hujus in Christo nominis reddimus. Invenimus quippe apertissime Jesum Christum apud prophetam Ezechielem David esse appellatum, ubi legitur ex persona Dei Patris: « Et suscitabo super pecora mea pastorem » unum, qui pascat ea, servum meum David, et ipse pascet ea, et ipse erit his in pastorem: ego autem Dominus » ero eis in Deum, et servus meus David princeps in medio » eorum; ego Dominus locutus sum ¹. » Et alio loco: « Et » rex, inquit, unus erit omnibus imperans, et non erunt » ultra duæ gentes, nec dividentur amplius in duo regna, » neque polluentur ultra in idolis suis et abominationibus » suis et in cunctis iniquitatibus suis: et salvos eos faciam » de universis sedibus suis in quibus peccaverunt, et munda » dabo eos. Et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus; » et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit » omnium eorum ². » Osee quoque propheta, cum prænuntiaret tempus Judæorum, quale nunc habent, et in Christum eos postea credituros, eundem Christum David

¹ Ezech. xxxiv, 23 et 24. — ² Id. xxxvii, 22 et seqq.

nomine prophetavit, dicens: « Quoniam diebus multis » sedebunt filii Israël sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus ¹. » Sic nunc esse Judæos ambigit nemo. Sed quod ait apostolus Paulus, Gentibus loquens: « Sicut enim » vos aliquando non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis in illorum incredulitate; sic et » isti nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut et » ipsi misericordiam consequantur ²: » hoc Propheta iste tanto ante prædicens, secutus adjunxit, « Et postea reverentur filii Israël, et inquirent Dominum Deum suum et » David regem suum, et stupebunt in Domino et in bonis » ipsius in novissimis diebus ³. » Ecce et hic per David nomen prophetatus est Christus, quoniam quando ista prophetabantur, ille David rex Israël jam olim ante dormierat: Dominus autem Jesus ex ejus semine fuerat in carne venturus; propter quod prophetico loquendi modo appellabatur David. Videtur autem apostolus Paulus hoc testimonium ita posuisse in Actibus Apostolorum, ut non nisi de illo rege David qui Saül successit possit intelligi. Nam inter cætera, « Et exinde, inquit, postulaverunt » regem, et dedit illis Deus Saül, filium Cis, virum de » tribu Benjamin, annis quadraginta. Et amoto illo suscitavit illis David regem, cui et testimonium perhibens » dixit, Inveni David filium Jesse, virum secundum cor » meum, qui faciet omnes voluntates meas ⁴. » Sed quoniam secutus adjungit et dicit, « Hujus Deus ex semine, » secundum promissionem, adduxit Israël Salvatorem » Jesum ⁵: » altius significavit in Domino Jesu potius esse intelligendum illud testimonium, qui vere fecit omnes voluntates Dei Patris, quam in illo rege David; qui licet

¹ Osee, iii, 4. — ² Rom. xi, 30 et 31 — ³ Osee, iii, 5. — ⁴ Act. xiii, 21. — ⁵ Ibid. 23.

secundum superiorem disputationem, remissis peccatis et non imputatis, propter ipsam quoque piam pœnitentiam, non immerito dici possit inventus secundum cor Dei; tamen omnes voluntates Dei quomodo fecit? Qui cum excellentissime laudaretur, quando ejus tempora et facta Scriptura narravit, notatus est tamen, quod non destruxit excelsa, ubi sacrificabat populus Dei contra præceptum Dei, qui tantummodo in tabernaculo testimonii sibi sacrificari jusserat; quamvis et in iisdem excelsis eidem sacrificaretur Deo: quæ postmodum excelsa ex ipsius David semine propagatus rex Ezechias cum testimonio magnæ suæ laudis evertit¹.

4°. Sicut potui, respondi inquisitionibus tuis. Si quid de istis rebus invenisti melius; sive invenire potueris, gratissimum habebimus, si nos feceris nosse. Ego enim, quod et supra de me commemoravi, magis amo discere, quam docere.

¹ 4 Reg. xvii, 4.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ

SECUNDUM ORDINEM TEMPORUM

NUNC PRIMUM DISPOSITÆ

ET QUATUOR IN PARTES DIGESTÆ.

Classis I continet Epistolas, quas scripsit nondum episcopus, ab anno Christi videlicet 386 ad 395.

II. Quas episcopus ante collationem Carthaginensem cum Donatistis habitam, et ante detectam in Africa Pelagii hæresim scripsit, ab anno 396 ad 410.

III. Quas scripsit reliquo vitæ tempore, ab anno 411 ad 430.

IV. Nonnullas ipso etiam episcopo scriptas complectitur, quarum tempus minus compertum.

CLASSES I et II.